

УДК 336.717.1:004](477)

Сучасний стан і перспективи розвитку Національної системи масових електронних платежів на ринку банківських платіжних карток в Україні

Ірина Семенівна Кравченко,
проректор з навчально-методичної роботи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
доктор економічних наук, професор

Ірина Володимирівна Дрозд,
провідний фахівець відділу докторантури і аспірантури
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. Визначено особливості функціонування НСМЕП як національної карткової платіжної системи і тенденції розвитку НСМЕП на ринку банківських платіжних карток в Україні. Значну увагу приділено дослідженню переваг і недоліків, потенційних можливостей і загроз для функціонування НСМЕП. Крім того, запропоновано шляхи вдосконалення НСМЕП із використанням міжнародного досвіду створення національних платіжних систем на картковій основі.

Ключові слова: платіжна система, карткова платіжна система, НСМЕП, інструментарій, спеціальний платіжний засіб, платіжна картка, інфраструктура, платіжна організація, термінальна мережа.

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку банківської системи України серед банківських установ спостерігається гостра конкуренція за нові сегменти ринку. Одним із таких сегментів, що характеризується високою активністю з боку банків, є ринок банківських платіжних карток. У свою чергу, цей ринок є елементом функціонування платіжної системи країни і, переважною мірою, обслуговує потреби населення щодо забезпечення безготівкових роздрібних розрахунків за придбані товари та одержані послуги.

Загалом безготівкові розрахунки відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективного і прозорого функціонування економіки, зокрема, сприяють зменшенню частки тіньового сектору економіки, скороченню витрат на обслуговування готівкового обігу, розвитку сучасних електронних технологій і підвищенню активності населення як учасника банківської системи країни. При цьому важливість таких розрахунків проявляється також у насиченні банківської системи грошима, що відкривають додаткові можливості для кредитування, отримання значного прибутку і підвищення прозорості та надійності всієї національної фінансової системи.

Український ринок банківських платіжних карток характеризується функціонуванням міжнародних і внутрішньодержавних платіжних систем, значним обсягом емісії банківських платіжних карток та достатньо розвиненою платіжною інфраструктурою, що обслуговує карткові операції. Разом з тим попередньо визначені особливості не сприяють розвитку безготівкових розрахунків у загальному обсязі розрахунків банківськими платіжними картками. Рівень таких розрахунків залишається досить низьким, що зумовлено, зокрема, необізнаністю більшої частини населення з перевагами таких розрахунків, а також розповсюдженими випадками карткового шахрайства.

Крім того, до негативних особливостей вітчизняного ринку банківських платіжних карток слід віднести низький рівень конкуренції між провайдерами платіжних послуг, підтвердженням чого є фактична монополізація ринку міжнародними платіжними системами. Така ситуація не сприяє розвитку Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП), що створена Національним банком України (НБУ), та, у свою чергу, звужує можливість вітчизняних банків ефективно використовувати власні грошові ресурси за рахунок установами міжнародними системами високих тарифів, комісійних, системи штрафів та необхідності формування резервів у банку.

Ураховуючи зазначене, а також те, що процесинг приблизно 93% внутрішньодержавних платіжних операцій в Україні проводиться за кордоном, особливої актуальності набуває вдосконалення та модернізація функціонування НСМЕП на ринку банківських платіжних карток в Україні.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Вивченню окремих питань, що стосуються ринку платіжних карток і функціонування НСМЕП в Україні, присвячено роботи провідних вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: В. Ю. Венкової, О. Д. Вовчак, О. В. Грицак, Р. О. Капралова, Р. С. Квасниці, В. Ю. Кирилюка, В. М. Кравця, В. І. Міщенко, С. О. Пирога, А. С. Савченко, Т. С. Смуженко, В. І. Харченко, Я. І. Чайковського, Я. І. Шевчук та ін.

Незважаючи на значні напрацювання з проблематики функціонування НСМЕП, не досить дослідженими залишаються питання щодо тенденцій розвитку НСМЕП на вітчизняному ринку банківських платіжних карток, основних недоліків системи, що перешкоджають стати їй масовою картковою платіжною системою, застосування міжнародного досвіду створення національних платіжних систем на картковій основі.

Мета дослідження полягає у визначенні тенденцій розвитку НСМЕП на вітчизняному ринку банківських платіжних карток, оцінці переваг і недоліків, потенційних можливостей і загроз для НСМЕП за допомогою SWOT-аналізу, а також пошуку шляхів удосконалення функціонування НСМЕП в Україні з використанням міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Упровадження національної карткової платіжної системи НСМЕП було складним і довготривалим процесом для економіки України. Ще 1992 року НБУ було розроблено Концепцію двоетапного створення системи електронного грошового обігу, в якій перший етап передбачав запровадження системи електронних платежів між юридичними особами, другий – системи електронних розрахунків за участі фізичних осіб. Початок другого етапу, фактичного створення НСМЕП, припадає на 1995–1997 роки, коли НБУ було визначено пріоритетним напрямом створення платіжної системи за безготівковими розрахунками населення в торгівлі та сфері послуг.

Створення НСМЕП на вітчизняному ринку банківських платіжних карток мало низку переваг для учасників ринку і країни в цілому. По-перше, відбувалось упровадження відносно дешевої та надійно захищеної автоматизованої системи безготівкових розрахунків, що розрахована на роботу як у режимі «off-line» (непрямого доступу), так і в режимі «on-line» (прямого доступу). Для українського ринку це було певною інновацією з огляду на те, що при розрахунках платіжними картками необхідно було мати доступ до власного рахунку в банку, тобто працювати в режимі прямого доступу, що не завжди є зручним для клієнта. По-друге, концептуальною метою створення НСМЕП було здобуття нею масового та соціального характеру, що дозволило би збільшити обсяги залучених коштів населення на банківські рахунки і розширити обсяги кредитування національної економіки. Крім того, ця система повинна була забезпечити технологічними платіжними інструментами надання цільової та адресної допомоги малозабезпеченим категоріям населення. По-третє, зменшення витрат на підтримку готівкового грошового обігу та зменшення зловживань у сфері економіки за рахунок більш повного оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності (торгівлі, сфери послуг тощо) і, як наслідок, збільшення надходжень до державного бюджету.

Регламентація функціонування НСМЕП здійснюється на основі Постанови Правління НБУ «Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів», № 620, згідно з якою НСМЕП – це внутрішньодержавна банківська багатоемітентна платіжна система масових платежів, у якій розрахунки за товари і послуги, одержання готівки та інші операції здійснюються з використанням спеціальних платіжних засобів за технологією, що розроблена НБУ [2]. Крім того, обов'язковими складовими функціонування НСМЕП є організаційна структура, апаратно-програмний комплекс і нормативна база. Варто зазначити, що організаційна структура НСМЕП розглядається як сукупність визначених платіжною ор-

ганізацією суб'єктів, їхніх функцій, прав і обов'язків, а також сукупність відносин, що виникають між ними. Фактично організаційну структуру НСМЕП формують:

- платіжна організація НСМЕП, функції якої виконує НБУ;
- члени НСМЕП – юридичні особи, які уклали договір із платіжною організацією про вступ до НСМЕП, що можуть виконувати функції емітента та/або еквайра;
- учасники НСМЕП – юридичні або фізичні особи – суб'єкти відносин, що виникають при проведенні переказу коштів, ініційованого за допомогою платіжних додатків спеціальних платіжних засобів НСМЕП (Розрахунковий банк НСМЕП – Операційне управління НБУ; Головний процесинговий центр НСМЕП – Центральна розрахункова палата НБУ; Регіональний процесинговий центр НСМЕП – Управління НБУ в Харківській області; Процесинговий центр банківського рівня, технічні еквайри, підприємства торгівлі та сфери послуг, держателі платіжних карток).

Розрахунки в системі НСМЕП здійснюються з використанням двох зручних платіжних інструментів – платіжної картки і мобільного платіжного інструменту. Так, платіжна картка НСМЕП є спеціальним платіжним засобом у формі емітованої платіжної картки із вбудованим чип-модулем – смарт-карткою, – що містить мікроконтролер, постійну пам'ять і пам'ять із можливістю перезапису, що дозволяє записувати на картку досить великий обсяг інформації. Особливістю мобільного платіжного інструменту НСМЕП є те, що смарт-картка є носієм персоніфікованого платіжного мобільного додатка НСМЕП і відповідного додатка оператора мобільного зв'язку [7]. Крім того, у платіжних картках НСМЕП використовуються два платіжні додатки: електронний гаманець і чек. Застосування електронного гаманця економічно доцільне при розрахунках малими сумами (від кількох копійок), а електронний чек орієнтований на застосування за середніх і значних за сумою платежів (від кількох тисяч гривень). При цьому концепція побудови НСМЕП урахує запровадження багатьох соціальних проектів («Соціальна картка», «Студентський електронний квиток», «Пенсійна картка», «Бонусна картка» тощо), що створені за співробітництва НБУ і відомств України з метою надання адресної соціальної допомоги цільового призначення населенню країни.

Оцінка функціонування НСМЕП як карткової платіжної системи напряму залежить від дослідження стану ринку банківських платіжних карток в Україні. Загалом ситуація на цьому сегменті ринку банківських послуг характеризується поступовим зростанням, зокрема: збільшенням обсягу емітованих платіжних карток та їхніх держателів, кількості та суми безготівкових операцій із використанням карток, розширенням мережі банкоматів і термінального обладнання, використанням різних типів карток тощо. Згідно з даними НБУ, за станом на 01.01.2014 в Україні функціонує 143 банки, що є членами платіжних сис-

тем (79,4% від загальної кількості банків в Україні), 49 719 тис. осіб є держателями платіжних карток, в обігу – 69 726 тис. платіжних карток, термін дії яких не

закінчився, працюють 40 350 банкоматів і 221 222 термінали, з яких 192 331 торговельний термінал і 28 891 – банківський [7] (табл. 1).

Таблиця 1

Загальні дані про кількість клієнтів, платіжних карток і платіжних пристроїв в Україні за 2008–2013 роки

Дані за станом на	Держателі платіжних карток (тис. осіб)	Платіжні картки (в обігу) (тис. шт.)	Платіжні картки (активні) (тис. шт.)	Банкомати (шт.)	Термінали (шт.)
01.01.2009	37 232	45 346	38 576	27 965	116 748
01.01.2010	39 395	44 469	29 104	28 938	103 063
01.01.2011	39 942	46 375	29 405	30 163	108 140
01.01.2012	35 179	57 893	34 850	32 997	123 540
01.01.2013	44 339	69 826	33 106	36 152	162 724
01.01.2014	49 719	69 726	35 622	30 350	221 222

Примітка. Побудовано на основі [20].

Згідно з даними Процесингового центру НБУ за станом на 01.01.2013, членами та учасниками НСМЕП є 59 банків (40,3% від загальної кількості банків – членів карткових систем в Україні), дев'ять небанківських установ, два банки і три небанківські установи, яким надано дозвіл на укладення договору з платіжною організацією про вступ / приєднання до НСМЕП, 7 073 тис. осіб є держателями карток НСМЕП (15,9% від загальної кількості держателів платіжних карток), в обігу перебуває 8 233 тис. емітованих карток, термін дії яких не закінчився (11,8% від загальної кількості емітованих карток, термін дії за якими не закінчився), працюють 2 816 банкоматів (7,8% від загальної кіль-

кості банкоматів) і 11 154 термінали (6,9% від загальної кількості терміналів). Можна стверджувати, що НСМЕП має не достатньо велику частку на вітчизняному ринку банківських платіжних карток, що підтверджується попередніми даними.

Варто зазначити, що за весь період експлуатації НСМЕП відбувалося поступове, проте низькими темпами зростання показників системи. Це відбувалося за рахунок збільшення обсягу таких показників: загальний обсяг клієнтів, кількість емітованих платіжних карток, обсяг банкоматів, кількість платіжних терміналів та інших електронних пристроїв (табл. 2).

Таблиця 2

Загальні дані про кількість клієнтів, емітованих карток, платіжну інфраструктуру НСМЕП за 2008–2012 роки

Дані за станом на	Загальна кількість клієнтів	Кількість емітованих (розповсюджених) платіжних карток, термін дії яких не закінчився	Кількість банкоматів	Кількість платіжних терміналів та інших електронних пристроїв
01.01.2009	1 512 174	1 695 826	0	3 283
01.01.2010	1 648 832	1 645 201	0	2 803
01.01.2011	1 753 434	1 708 964	0	2 715
01.01.2012	1 513 929	1 687 073	0	2 491
01.01.2013	7 073 649	8 233 133	2 816	11 154

Примітка. Побудовано на основі даних Процесингового центру НБУ.

При цьому тільки за 2012 рік відбулося значне підвищення всіх показників функціонування НСМЕП приблизно на 300–400%. Проте не можна стверджувати, що кількісне зростання попередніх показників характеризується підвищенням ефективності функціонування НСМЕП. Так, варто взяти до уваги те, що станом на 01.01.2013 лише за 1 453 тис. картками (17,6% від загальної кількості карток НСМЕП в обігу) була здійснена хоч одна видаткова операція. Ситуацію можна пояснити тим, що за останній рік зросла кількість держателів карток НСМЕП, проте їхня активність щодо здійснення платіжних операцій на вітчизняному ринку є достатньо низькою.

Станом на 01.01.2013 обсяг випущених карток НСМЕП за видами носіїв інформації мав таку струк-

туру: платіжні картки з чипом – 730 тис. шт., платіжні картки з магнітною смугою – 723 тис. шт. Варто зазначити, що з 2011 року НСМЕП почала випускати в обіг картки з магнітною смугою. Це можна пояснити змінами у платіжній системі, які проводяться НБУ в програмі модернізації та оновлення НСМЕП. При цьому зазначимо, що зі зростанням емітованих карток із магнітною смугою в НСМЕП значно скоротився обсяг емісії чипових платіжних карток (приблизно на 38%). Ситуація може свідчити про зміну орієнтації системи на випуск чипових карток з метою оволодіння більшою частиною ринку платіжних карток в Україні.

Свідченням зростання завантаження платіжної системи є постійне зростання її оборотів. Динаміка кількості та суми операцій з використанням

платіжних карток НСМЕП на картковому ринку в Україні протягом 2007–2012 років характеризується постійним поступовим зростанням кількості операцій і скороченням їхніх сум (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка кількості і суми операцій з використанням платіжних карток НСМЕП в Україні за 2008–2012 роки

Дані станом на	Сума операцій з використання платіжних карток НСМЕП, грн			Кількість операцій з використання платіжних карток НСМЕП, операцій		
	безготівкові платежі	операції зі зняття готівки	загальна сума	безготівкові платежі	операції зі зняття готівки	загальна кількість
01.01.2009	98 544	22 487 059	22 585 604	459 090	23 958 580	24 417 670
01.01.2010	127 667	21 034 671	21 162 338	656 554	23 524 131	24 180 685
01.01.2011	155 949	24 385 124	24 541 073	1 134 246	24 284 416	25 418 662
01.01.2012	156 947	24 039 180	24 196 128	1 081 265	24 783 737	25 865 002
01.01.2013	117 353	21 484 780	21 602 133	813 989	25 365 224	26 179 213

Примітка. Побудовано на основі даних Процесингового центру НБУ.

Операції зі зняття готівки значно переважають над безготівковими розрахунками як в обсязі, так і в сумі загальних розрахунків картками НСМЕП. При цьому за останній рік відбулося скорочення кількості безготівкових операцій на 24,8% та їх суми на 25,2%, що негативно впливає на розвиток безготівкових операцій з використанням платіжних карток у країні.

Загальні обороти на ринку банківських платіжних карток в Україні за станом на 01.01.2013 становили 372 503 тис. грн, а обсяги операцій із використанням платіжних карток – 634 500 тис. операцій

(табл. 4). Найбільшою картковою платіжною системою, що обслуговує платіжні операції в Україні, є Віза. За останній рік обороти за нею становили 61,8% від загальних оборотів на ринку, а кількість операцій – 59,6% від загального обсягу операцій. Функціонування НСМЕП за кількістю та оборотами платіжних операцій на картковому ринку України займає третю позицію. Проте, незалежно від позиції, показники функціонування НСМЕП на ринку є набагато нижчими за аналогічні показники міжнародних платіжних систем.

Таблиця 4

Кількість і сума операцій із використанням платіжних карток карткових платіжних систем в Україні за станом на 01.01.2013

Платіжна система	Сума операцій з використання платіжних карток, грн			Кількість операцій з використання платіжних карток, операцій		
	загальна	операції з отримання готівки	безготівкові платежі	загальна	операції з отримання готівки	безготівкові платежі
НСМЕП	22 585 604	22 487 059	98 544	24 417 670	23 958 580	459 090
Одноемітентні (внутрішньо-банківські) платіжні системи	18 141 420	17 610 276	531 144	36 034 168	33 590 709	2 443 459
МастерКард	99 455 022	94 101 036	5 353 986	193 115 437	174 624 905	18 490 532
Віза	230 221 047	219 279 774	10 941 273	378 293 985	332 486 397	45 807 588
УкрКарт	2 042 598	2 040 207	2 391	2 633 907	2 609 629	24 278
Інші небанківські платіжні системи	58 252	5 325	52 926	5 153	1 833	3 320
Усього	372 503 941	355 523 677	16 980 265	634 500 320	567 272 053	67 228 267

Примітка. Побудовано на основі даних Процесингового центру НБУ.

Банками – лідерами за кількістю емітованих банківських платіжних карток в Україні станом на 01.01.2013 є ПАТ «ПриватБанк» – 16 246 тис. шт. (49% від загального обсягу емітованих карток банками), ПАТ «Ощадбанк» – 2 928 тис. шт. (28%), АТ «Райффайзен банк Аваль» – 2 850 тис. шт. (9%), АТ «Укрсоцбанк» – 1 075 тис. шт. (9%) [7]. У свою чергу, банками – лідерами з емісії платіжних карток НСМЕП є ПАТ «АБ «Експрес-Банк»,

ПАТ «Імексбанк», ПАТ «Мегабанк», що є одними з перших найактивніших членів системи.

При цьому треба врахувати, що ці банки є невеликими і пропонують користування платіжними інструментами НСМЕП переважною мірою в рамках зарплатних проектів.

Проведене дослідження тенденцій розвитку НСМЕП на ринку банківських платіжних карток в

Україні свідчить про поступове, але незначне зростання вагомості цієї карткової платіжної системи.

Для оцінки стану функціонування Національної системи масових електронних платежів в Україні

необхідним також є визначити переваги і недоліки, потенційні загрози і можливості для функціонування НСМЕП, використовуючи SWOT-аналіз як метод стратегічного планування (табл. 5).

Таблиця 5

SWOT-аналіз НСМЕП

S (сильні сторони, переваги)	W (слабкі сторони, недоліки)
• велика кількість держателів карток НСМЕП – фізичних осіб; • більша функціональність чипових карток НСМЕП – наявність двох платіжних інструментів (електронного гаманця і чека); • наявність нормативно-правового забезпечення НСМЕП; • високі темпи зростання НСМЕП протягом останніх років; • переваги використання карток НСМЕП для населення – соціальні проекти (пенсійна картка, студентський електронний квиток, соціальна картка, бонусна картка тощо); • безпечність карток НСМЕП (випадки шахрайства не зафіксовані); • низькі тарифи та комісії для учасників НСМЕП; • довший термін дії картки НСМЕП у порівнянні з картками міжнародних платіжних систем; • швидкі та дешеві розрахунки картою НСМЕП на інтернет-порталах в онлайн-режимі за допомогою карт-ридера	• чипова картка НСМЕП створена на базі національних (закритих) стандартів; • можливість користування картою лише на території України (недопустимість чипа картки НСМЕП із глобальним стандартом EMV); • нерозвинена інфраструктура обслуговування карток НСМЕП; • несумісність термінального обладнання НСМЕП з інфраструктурою міжнародних платіжних систем; • домінування операцій зі зняття готівки у структурі карткових операцій; • брак знань щодо технології розрахунків картками НСМЕП у переважній частині українського населення; • складність користування платіжними інструментами карток НСМЕП клієнтами; • для розрахунків картою НСМЕП у мережі «Інтернет» необхідна купівля спеціального обладнання (карт-ридера)
O (можливості розвитку)	T (загрози для функціонування)
• національна платіжна система, що обслуговує переважну кількість населення України; • перехід від користування готівкою до електронних платежів та розрахунків за допомогою карток НСМЕП; • розвиток інших типів карток НСМЕП (з магнітною смугою, гібридних карток); • зростання кількості платіжних карток НСМЕП на українському ринку; • підвищення фінансової грамотності населення щодо користування картками НСМЕП; • розвиток інфраструктури НСМЕП; • сумісність термінального обладнання НСМЕП з інфраструктурою міжнародних платіжних систем	• кризові явища в економіці; • брак можливостей для конкуренції з міжнародними платіжними системами та розвитку НСМЕП; • велика кількість держателів карток міжнародних платіжних систем; • велика кількість банків – учасників міжнародних платіжних систем; • необхідність значних капіталовкладень для впровадження систем карткових розрахунків; • низький рівень купівельної спроможності населення; • пасивність українських банків щодо впровадження новітніх технологій обслуговування платіжних карток НСМЕП; • брак кваліфікованого персоналу для роботи з прийнятною мережею

Примітка. Власна розробка авторів.

Оцінка функціонування НСМЕП на ринку банківських платіжних карток в Україні показала, що на цьому етапі розвитку системи слабкі сторони поки що переважають. Серед сильних сторін варто виділити два основні напрями: переваги для банків – членів платіжної системи НСМЕП (достатньо низькі тарифи та комісії в порівнянні з тими, що пропонуються міжнародними платіжними системами тощо) і переваги для населення країни (низькі тарифи за операціями, наявність соціальних проектів, захищеність від шахрайства тощо).

На сучасному етапі НБУ активно працює над модернізацією та оновленням НСМЕП. Так, згідно із затвердженою Правлінням НБУ «Стратегічною програмою розвитку безготівкових роздрібних платежів в Україні на 2012–2014 роки», основними завданнями є розробка основних напрямів розвитку національної платіжної системи (програма модернізації НСМЕП), упровадження і використання в державі технологій безготівкових роздрібних платежів та створення центрального маршрутизатора і розрахунково-клірингового центру як основи національного платіжного простору. Зокрема, варто зазначити, що з 01.06.2013 стартував чотиримісячний пілотний проект модернізованої НСМЕП під умовною назвою

«НСМЕП-2», у якому взяли участь шість провідних українських банків.

Модернізація НСМЕП відбувається за рахунок упровадження відкритих міжнародних стандартів під час побудови НБУ маршрутизатора НСМЕП, розрахунково-клірингового центру НСМЕП, процесингового центру НСМЕП, а також уведення міжнародних стандартів для чипових карток. Фактично «НСМЕП-2» є оновленою версією, в якій пропонуються якісно нові рішення для вітчизняного платіжного ринку (табл. 6).

Створення центрального маршрутизатора НСМЕП на сьогодні є надзвичайно актуальним, зважаючи на ситуацію, що склалася в Україні.

Як зазначалося, переважна кількість усіх платіжних карткових операцій мають локальний характер, а процесинг їх відбувається за кордоном. При цьому функцією центрального маршрутизатора тепер буде визначення локалізації операції і, якщо вона проходить на території України, для здійснення трансакції використовуватимуться не процесингові центри міжнародних платіжних систем, а центральний маршрутизатор НСМЕП, що допоможе зменшити витрати банків-членів, що користуються послугами міжнародних «гігантів».

Таблиця 6

Порівняльна характеристика «НСМЕП-1» і «НСМЕП-2»

Порівняльна ознака	«НСМЕП-1»	«НСМЕП-2»
Організаційна структура	- Платіжна організація; - члени НСМЕП; - учасники НСМЕП (розрахунковий банк, ГПЦ, РПЦ, БПЦ, технічні еквайри, торговці, держателі карток)	- Платіжна організація; - Маршрутизатор НСМЕП; - Розрахунковий банк НСМЕП; - оператори послуг платіжної організації інфраструктури НСМЕП; - учасники НСМЕП; - користувачі НСМЕП
Тип картки (за видом носіїв інформації)	картка з чипом на основі національних закритих стандартів	- картка з магнітною смугою; - картка з EMV-чипом на основі відкритих міжнародних стандартів
Використання карток за кордоном	неможливе	можливе, планується створення кобрендингової картки з міжнародною платіжною системою
Розрахунки в мережі «Інтернет»	Інтернет-розрахунки проводяться з використанням карт-ридера як захисного елементу	Інтернет-розрахунки плануються проводити з використанням спеціальних технологій захисту даних (створення картки тільки для розрахунків у мережі «Інтернет»)
Тарифна політика	низькі тарифи та комісійні	
Сумісність з термінальним обладнанням міжнародних платіжних систем	несумісне	сумісне

Примітка. Побудовано на основі [2; 3].

Україна не є єдиним прикладом країни, в якій створена та функціонує власна національна система розрахунків на основі банківських платіжних карток. Найбільш ефективними такими системами у своїх країнах можна вважати платіжні системи Китаю (ChinaUnionPay), Південної Кореї (BSCard), Сербії (DinoCard), Австрії (AustriaCard) і Білорусі (БЕЛКАРТ).

Варто зазначити, що кожна національна система на картковій основі має свої характерні риси, властиві тільки їй, що пов'язано з відповідним устроєм у кра-

їні. У будь-якому разі створення власних незалежних платіжних систем національного масштабу полягає в бажанні країн мати свій власний інструмент обігу та нарощування вартості, що працює з національною грошовою одиницею і спирається на внутрішню правову та нормативну базу. На нашу думку, з метою вдосконалення функціонування НСМЕП на ринку банківських платіжних карток в Україні необхідним є визначення можливості використання міжнародного досвіду попередньо зазначених країн у НСМЕП (табл. 7).

Таблиця 7

Застосування досвіду створення національних карткових платіжних систем Китаю, Сербії та Республіки Білорусь у функціонуванні НСМЕП

	Характерні ознаки національної карткової платіжної системи	Україна – НСМЕП
Досвід Юніон Пей Чайна Юніон Пей	Функціонування Єдиного процесингового центру, послугами якого можуть користуватися банки, які емітують платіжні картки, на внутрішньому ринку	Практично аналогічним є нещодавно створений Центральний маршрутизатор НСМЕП
	Обмеження по еквайрингу міжнародних платіжних систем на внутрішньому ринку	Доцільно при налагодженні стосунків з міжнародними платіжними системами
	Платіжна система створена як акціонерне товариство, до складу якої входить більш ніж 80 внутрішніх фінансових компаній	Законодавчо не врегульований механізм створення платіжних систем як акціонерних товариств
	Вихід на міжнародний ринок платіжних карток	Недоцільно на сучасному етапі розвитку
	Розвинена політика корпоративно-соціальної відповідальності	Доцільно
	Широкі партнерські відносини (приблизно 400 компаній різної сфери послуг)	Доцільно розвивати партнерські відносини з національними і міжнародними компаніями
Досвід Білорусі – БЕЛКАРТ	Політика протекціонізму (закритості) на ринку банківських платіжних карток	Недоцільно
	Тип платіжних карток, що будуть емітуватися та випускатися в обіг, визначаються самостійно банками – членами системи	Доцільно
	Випуск в обіг карток з магнітною смугою і налагодження наявної платіжної інфраструктури під такі картки	Запроваджено відповідно до Стратегії розвитку безготівкових розрахунків в Україні
	Зарплатні проекти всіх бюджетних установ на базі платіжних карток системи	Доцільно
	Рестайлінг платіжної системи: розроблено та затверджено новий товарний знак	Доцільно
Диверсифікація карткових продуктів залежно від сегмента ринку	Доцільно	

	Характерні ознаки національної карткової платіжної системи	Україна – НСМЕП
Досвід Сербії - ДінаКарт	Участь у системі всіх банків, що функціонують на внутрішньому ринку банківських платіжних карток	Доцільно
	Широка продуктова лінія на основі платіжних карток та розроблені зручні схеми погашення боргу за кредитними картками	Доцільно
	Безплатний випуск платіжних карток	Доцільно
	Розроблена система захисту для безготівкової оплати в мережі Інтернет за допомогою віртуальних та інших карток	Доцільно
	Монопольна позиція на ринку платіжних карток	Доцільно

Примітка. Власна розробка авторів.

На нашу думку, є доцільним вдосконалення функціонування НСМЕП щодо розширення платіжних інструментів і карткових продуктів при налагодженні останніх до міжнародних стандартів. Крім того, ураховуючи міжнародний досвід запровадження аналогічних платіжних систем і з метою підвищення ефективності функціонування НСМЕП, варто визначити шляхи її вдосконалення, зокрема:

- виконання ребрендингу та рестайлінгу НСМЕП за рахунок зміни назви, емблеми та стилю платіжної картки з використанням національних мотивів (наприклад, НСМЕП можна переіменувати на UKRAINIAN CARD, яка символізуватиме країну виробника, розмістити герб НБУ як платіжної організації тощо);
- розробка маркетингової програми розвитку національної карткової платіжної системи з використанням інструментів просування товару (реклама в засобах масової інформації, різноманітні акції для населення тощо);
- підвищення зацікавленості з боку банків про їхнє членство в системі за рахунок поширення інформації конкретно до кожного банку;
- випуск чипових та/або гібридних карток з метою популяризації серед держателів платіжних карток більш захищеного та функціонального інструменту;
- започаткування випуску гібридних карток, у яких магнітна смуга буде служити інструментом для здійснення операцій за допомогою банкоматів та терміналів, а чип буде елементом безконтактного інструменту;
- створення соціальної картки для населення України, яка буде прототипом аналогічних карток розвинених країн світу та міститиме в собі інформацію про клієнта, пільги і дотації на основі платіжної картки системи НСМЕП;
- започаткування випуску безоплатних платіжних карток НСМЕП без системи бонусів, зни-

жок або дисконтів і, навпаки, платних платіжних карток НСМЕП із системою знижок;

- підвищення рівня фінансової грамотності населення і його мотивації щодо здійснення розрахунків із використанням платіжних інструментів НСМЕП (наприклад, проведення загальнодержавних акцій на базі НБУ);
- інвестування коштів у розробку інноваційних продуктів та платіжних інструментів НСМЕП з метою підвищення рівня її конкуренції на вітчизняному ринку банківських платіжних карток тощо.

Висновки. У підсумку варто зазначити, що в сучасних умовах практично для кожної країни особливою актуальністю набуває створення карткової платіжної системи, що є незалежною від міжнародних аналогів. Україна не є винятком. На базі НБУ створена і функціонує карткова платіжна система НСМЕП, яка стала елементом запровадження електронного грошового обігу в Україні.

Сучасний стан розвитку НСМЕП на вітчизняному ринку банківських платіжних карток характеризується зростанням показників функціонування і завантаженості системи (наприклад, обсяг емітованих карток, загальний обсяг клієнтів, обсяг оборотів, обсяг термінальної та банкоматної мережі тощо).

Проте недоліки функціонування НСМЕП фактично дублюють проблеми ринку банківських платіжних карток в Україні, серед яких: достатньо низький рівень безготівкових карткових розрахунків, незацікавленість і необізнаність населення щодо користування платіжними картками, низький рівень конкуренції між провайдерами платіжних послуг та інші.

Ураховуючи проблеми функціонування ринку банківських платіжних карток в Україні, першочерговим залишається пошук перспективних шляхів їх розв'язання. На нашу думку, одним із найбільш ефективних і дієвих шляхів є безпосереднє вдосконалення і модернізація НСМЕП, яка буде здатна забезпечити внутрішньодержавні безготівкові роздрібні розрахунки у країні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 р., із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2346-14>.
2. Постанова Правління Національного банку України від 10.12.2004 № 620 «Про затвердження Правил Національної системи масових електронних платежів» від 11 січня 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=47029>.

3. Постанова Правління Національного банку України «Стратегічна програма розвитку безготівкових роздрібних платежів в Україні на 2012–2014 роки» від 14 червня 2012 року № 245.
4. Ринок карткових платежів України: міжнародний досвід та національне регулювання: Аналітичний звіт / В. Кравчук, О. Прем'єрова. – К., 2012.
5. Капралов Р. О. Вплив макросередовища на функціонування ринку банківських платіжних карток в Україні // Бізнес інформ. – 2013. – № 8. – С. 317–324.
6. Лук'янов В. С. Національна платіжна система: поняття, ключові принципи організації і базові функції // Гроші, фінанси та кредит. – 2009. – С. 160–168.
7. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

Summary. The article defines the features of NSMEP functioning as a national card payment system. The trends of NSMEP development in the Ukrainian banking payment system were analyzed. Considerable attention was paid to study the advantages and disadvantages, potential opportunities and threats to the functioning of NSMEP. In addition, the ways of improving NSMEP using international experience in establishing national card payment systems were proposed.

Keywords: payment system, national payment system, card payment system, the NSMEP, tools, special means of payment, a payment card infrastructure, payment organization, terminal network.